

Neke i danas savremene misli Strossmayerove.

Dr. A. Spiletak.

Kako je poznato Strossmayer je vršio službu ne samo biskupa dakovačkog i nosio naslov biskupa bosansko-srijemskoga, nego je ujedno bio i apostolski administrator Srbije. Kao takav je on već od nastupa g. 1850. došao u doticaj s predstavnicima vlasti u knjaževini Srbiji i dopisivao ne samo »zvanično«, nego i privatno s najvidenijim ljudima ondašnje Srbije. On je budno pazio, da se točke berlinskog ugovora točno vrše, da nitko ne prekorači svoga djelokruga, a na mjesto katoličkoga misionara nastojao je da dođu razboriti i ugledni svećenici, koji će svoj delikatan položaj zadržati na opće zadovoljstvo.

Ko se lati posla da osvijetli Strossmayerov rad kao apostolskog administratora u Srbiji, naći će obilje originalnih dokumenata i korespondencije u samom arhivu dakovačke biskupije.¹

U ovoj radnji ću ja samo iznijeti neke Strossmayerove misli, koje držim da i danas nisu ništa izgubile na svojoj važnosti, iako su se prilike znatno promijenile. Ja ću ovdje istaći:

¹ Ne znam kojemu se razlogu ima pripisati zasluga, što »najveći ideolog Jugoslavije« ni danas, nakon punih 18 godina ujedinjenja, nema još znanstveno obrađenog »života i rada«. I da ne bješe darežljive ruke pokrovitelja Jugoslavenske Akademije u Zagrebu, preuzv. g. Dra Artuna Bauera, ne bismo ni danas imali prvog sveska djela Dra Ferde Šišića: Josip Juraj Strossmayer, dokumenti i korespondencija, što ga je izdala Jugoslavenska Akademija u Zagrebu g. 1923.

Kada sam prošle godine imao slučajno prilike da na to skrenem pažnju jednog aktivnog g. ministra, on mi je — u četiri oka — i sam priznao, da je to »sramota za naciju«. A kako će nas još dugo ta sramota teretiti, Bog sam zna.

A toliko još i važnoga i zanimljivoga materijala leži po raznim arhivima i čeka, da savjestan povjesničar na temelju tih originalnih vrela objektivno prikaže našu povijest u drugoj polovici prošloga vijeka.

1. Kakve je savjete Strossmayer davao katoličkom misionaru Luki Faliću 90-tih godina prošlog vijeka.
2. Što je pisao užičkom vladiki Nikanoru Ružičiću o slozi Srba i Hrvata.
3. Što je mislio o dužnosti Nijemaca u Hrvatskoj.

1. Strossmayerovi savjeti beogradskom misionaru.

Proljeća g. 1883. Strossmayer je o svom trošku poslao u Srbiju agilnog barnabitu o. Cesare Tondini, koji je u Đakovu naučio hrvatski, a ruski je otprije znao, a tako i talijanski i francuski. O djelovanju Tondinijevu ima mnogo listova i zanimljivih podataka. Ako mi Bog podrži zdravlje nadam se da ću taj rad Tondinijev prikazati u posebnoj radnji. Tondini je za dvogodišnjega boravka u Srbiji utemeljio misije i škole za stalne katolike u Kragujevcu i Nišu, a vodio je uz to brigu i o katoličkim radnicima Francuzima i Talijanima, koji su većinom bili rastrkani po Srbiji i bili zaposleni gradnjom željeznice kroz Srbiju.

Kad je u ljetu 1885. Tondini otišao u Rim, došao je u Beograd kao misionar svećenik dakovačke biskupije Luka Falić, dok je misije u Kragujevcu vršio drugi svećenik dakovački Antun Edinger (do g. 1894.), a u Nišu kamaldulac o. Vilibald Czuk (do g. 1896.). Sva su tri misionara izvješćivala Strossmayera o prilikama u svom kraju. Opširan je osobito bio Luka Falić.

Nekada je ta Falićeva opširnost bila suvišna i neopravdana, pa je Strossmayer vlastoručno napisao na naleđu Falićeva izvještaja, što mu se ima odgovoriti.

Da navedem par takvih slučajeva.

Falić 8. travnja 1892. u vezi sa noticom bečkog »Vaterlanda« (u broju od 27. marta 1892. na str. 3.) o kočenju vjerske slobode katolika u Srbiji izvješćuje: »Mene, a koliko mi je poznato i one u Nišu i Kragujevcu, u izvršivanju svećeničko-pastirskih dužnosti, u mjestima našega boravišta, dakle specijalno mene u Beogradu, još nikada i u ničem kraljevska srpska oblast prečila ili uznemirivala nije...

Poznata mi je samo jedina zamašna zapreka od strane g. ministra prosvete i crkvenih poslova Andre Nikolića, a ta je, da je zabranio našem u. i kr. austro-ugarskom poslanstvu kupiti gotovu kuću za katoličku školu, stan svećenika, učitelja i t. d.

To je factum, al i to mislim — što više sjeguran sam — da se je to dogodilo bez svakog upliva ovdašnjega g. Metropolite. Pravi je uzrok ministrovoga postupka u ovome: Ustav ne dopušta, dakle ne smije ni vlada dopustiti, da ovo ili ono poslanstvo nepokretnina posjeduje, jer bi takovo poslanstvo moglo s vremenom pokupovati sav Beograd, i tako bi Beograd za 50—60 godina postao n. pr. austro-ugarski, a ne kraljevine Srbije.

Dozvolila bi pak kraljevska srpska vlada odmah kuću u gornju svrhu kupiti, ali tapija imala bi glasiti na jedno lice, nipošto pak na c. i kr. austro-ugarsko poslanstvo. Takovo lice, reče mi g. ministar, budite Vi: Luka Falić, pa eto možete odmah kuću kupiti, i škola se imade zvati Vaša, to jest Vi kao katolički svećenik u Beogradu otvarate katoličku školu, koju ćemo mi svakim mogućim načinom podupirati; a austro-ugarska vlada neka slobodno dodjeljuje toj školi sustentaciju, jer mi te žrtve u današnjim okolnostima i tako podnositi ne možemo.

Sasvim se imade drukčije stvar odnosno našega djelovanja van našega boravišta — a kako se ima, to je jur pri samomu prečasnemu Ordinarijatu iz više mojih referata, a i iz jedne g. Edingera poznato. Poznato je naime prečasnem Ordinarijatu, kako sam prošle godine — namjeran pohoditi Šabac i Smederevo — dobio dozvolu od kr. srpskog ministarstva »izuzam liturgiju«!

Isto tako je dobio i g. Edinger za Čupriju i Jagodinu, samo što je njegova, mislim, na više dana glasila.

Kad sam prošle godine, mjeseca augusta, kanio pohoditi radnike u Milanovcu i Kladovu, tada nijesam dobio niti takove dozvole, nego mi se naprosto kazalo, da ćemo u buduće smjeti i moći u pojedinim mjestima katolike pohađati samo tada, kada se budemo iskazali sa pismom, da nas katolici ovamo ili onamo pozivlju i t. d.

Sve to sam ja preč. Ordinarijatu do očinskoga i milostivoga znanja dostavio — dakle nije »Vaterland« ništa novoga donio što bi nas imalo uznemirivati i na borbu sa kr. srpskom vladom poticati. Tim manje bi nas imala »Vaterlandova« notica uznemirivati, što sam se ja bivši zadnji put — a to je nedavno — u Đakovu sa Preuzvišenim g. Biskupom sporazumio, da pričekamo dok se Cultus-Minister sa putovanja kući povratio bude — jer bez njega neima pozitivno ništa i ne može biti — a sumnjam da će se i s njime išto postići — jerbo su ovostrane okolnosti grozne — tako za našu svetu stvar neprijatne — da bi sto i sto puta stvari više koristili šuteć i očekujuć povoljniji momenat, nego li u ovakvim veoma nepovoljnim okolnostima forsirajuć.

Ako sam iole mjerodavan savjete davati, to bi kazô, da pričekamo ne do povratka Cultus Ministra, nego upravo onamo do punoljetstva mladoga kralja Aleksandra. Onda će valjda biti i nastati za to hora, a donde mislim ne, pa ne; a mi ćemo si u protivnom slučaju samo to više i težih neugodnosti pribaviti, a možda i zapreka kad danas sutra bude do samoga sklapanja konkordata došlo.

Budemo li sada prestali, moći ćemo danas sutra barem navesti, da smo kušali ovo pa ono i t. d., a srpska vlada nas je uvijek prečila, sada pak zahtijevamo to i to, to jest Konkordat.

U ovom slučaju će imati valjda i austro-ugarska vlada i oslonca i obvezanosti više no sada, nas u našem poduzeću i pravu podupirati.«

Još pune tri stranice je Falić ispisao dokazujući kako su okolnosti nepovoljne, i kako »nije šala u neprestanoj borbi, uzrujanosti, da kažem upravo drhtavici biti« ... »Jedino što sam još u stanju i voljan, jest, da sam rada svakako prije izmaka uskršnje dobe pohoditi radenike u Milanovcu i Kladovu.

U tom poslu ići će mi na ruku Konzul naš g. Stefani, to jest on će mi isposlovati da me tamošnji poduzetnik u ime svojih radenika pozove, i onda ću se imati čime pri ministarstvu iskazati — a znatiželjan sam, hoću li u tom slučaju dobiti dozvolu sv. misu čitati smjeti« ...

Na sve te Falićeve »diplomatske sugestije« Strossmayer odgovara: »Meni se čini, da je naš Luka puka trublja k. Ministarstva u Biogradu. Ja ću poslije Uskrsa o svemu ovom ubavijestiti Sv. Stolicu.

Što se tiče zabrane, da se katolici ne pohađaju, dok sami svećenika ne pozovu i da se kod njih liturgija ne obavlja, to je proti berlinskom ugovoru. Ja sam jurve proti tome prosvjedovao.

Luki Hvaliću (Strossmayer redovno piše Hvalić mj. Falić) nek se čim prije pošalje portatile (t. j. kamena ploča, u kojoj su moći kojega sveca, što misionari sobom nose, da mogu obavljati sv. misu, gdje nema crkve). Luka Hvalić kano svećenik neima i s k a t i dozvolu, da misu u Kladovi govori. To on ima učiniti b e z i k a k v e d o z v o l e. U tom obziru ima samo s i l i ustupiti, i to odmah amo javiti.

U ostalom viditi ćemo, što će u tomu učiniti s vremenom Sv. rimska stolica.« (Vidi spis od 10. IV. 1892. br. 495 u arhivu biskupije dakovačke).

*

Strossmayer je slične savjete već bio dao i Luki Faliću i A. Edingeru, kako se vidi iz dva opširna dopisa protokolirana pod br. 1024 u g. 1891, a riješena 2. januara 1892. Tom je zgodom Strossmayer upravio dopis i g. ministru A. Nikoliću, koji glasi:

Preuzvišeni Gospodine Ministre!

Do moga je znanja u novije doba dospjelo, da osim Biograda, Kragujevca i Niša ima u kraljevstvu Srbije još i drugdje raspršenih katolika, tako u Šapcu, u Smederevu, u Milanovcu, u Čupriji i t. d.

Ovi su svi po Bogu i po Svetoj rimskoj stolici mojoj vrhovnoj brigi preporučeni, koje ja nipošto zapustiti ne mogu. Ja sam dakle misionarima u Biogradu, Kragujevcu i Nišu nalog dao, da po mogućnosti nekoliko put barem na godinu pohode katolike u tim mjestima, da ih pouče i u svetoj vjeri pokrijepe, da im otajstva sveta podijele, da ih na obdržavanje zakona svetoga Evanđelja

upute. To će ti misionari i učiniti. Moje je međutim to isto Visokoj srpskoj vladi i preuzvišenosti Vašoj do znanja staviti sa molbom, da im se u tom obziru ne samo na put ne staje, nego protivno da im se po mogućnosti u zvanju i djelovanju njihovom potpora pruži. To po momu čvrstomu uvjerenju zahtijeva narav same stvari i javno europejsko pravo, međunarodni berlinski ugovor, kojim je u kraljevstvu Srbije sloboda svijesti i vjeroispovijest katolička zamjenjena. Osim toga u interesu je Visoke srpske vlade, da katolici budu dobri podanici, da domovinu svoju Srbiju ljube, njezinu vlast štiju, njezine zakone obdržavaju, svoje građanske dužnosti sve svjesno i zdušno vrše; a to će sve samo tada bivati, ako katolici u svojoj svetoj vjeri i u zakonu božjemu budu dobro upućeni i ako se čvrsto Boga i sv. Evanđelja držali budu. Zapušteni, hladni i nemarni gledom na Boga i vjeru, ostaće zapušteni, hladni i nemarni i u ispunjavanju svojih građanskih dužnosti i obvezanosti.

Ovo je jasno i neoporecivo; niti bi se reći moglo: nek misionari svoje pravovjernike pohode, ako ih isti zovu. Pastir duhovni, ako je pravi pastir, a ne samo najamnik, nema čekati da ga svoji zovu, nego ima po slici i prilici vječitoga pastira Isusa Krsta, ako tako okolnosti zahtijevaju, ostaviti 99 ovaca, ter tražiti izgublenu i oslabljenu ovcu, da je na ramenima svojim u ovčarnicu svoju privede, to jest da je pouči, u sv. vjeri potvrdi, da je posveti i na stazu kreposti i života vječnoga uspješno uputi.

Ne može se ni to reći: da bi misionarima katoličkim slobodno bilo svoje pohoditi, ali ne slobodno u sredini njihovoj sv. liturgiju obaviti, jer bi tim načinom sva sloboda svijesti i vjeroispovijesti u sjenu se pretvorila, kojoj ništa izvjesnoga ne bi odgovaralo. Glede slobode vjere i svećeničkoga zvanja istina je ono, što Isus Krst na jednom mjestu veli; jest, jest; nije, nije. Reći misionaru: ti možeš među svoje, ali ne smiješ liturgiju obaviti i sv. otajstva podjeljivati, to je očevidno toliko: ti u vjeri i u zvanju svomu nisi slobodan. Ovo je očevidno protivno međunarodnomu ugovoru berlinskom, a mogu reći i onoj uzvišenoj svrsi, koja novomu kraljevstvu srpskom uvijek pred očima stojati mora, a ta je: da i katolici u Srbiji budu zadovoljni, da Srbiju i njezinu državnu vlast ljube, štiju i hvale.

Iz ovih razloga ja Visokoj srpskoj vladi i Preuzvišenosti Vašoj vruće ovu stvar preporučujem i molim lijepo: da se katoličkim misionarima u tom obziru ne samo nikakve poteškoće ne čine, nego pače da im se na ruku ide.

Misionari su u Srbiji žalibože vrlo loše opskrbljeni. Sad kad im je nekoliko puta na godinu putovati i svoje pohoditi, najveća im je poteškoća: manjkanje nužnih troškova. Ja mislim, da se ne bi proti nijednomu načelu sagriješilo, kad bi Visoka vlada srpska i Preuzvišenost Vaša, u slučaju nužde, njeku potporu misionarima katoličkim pružila. Katolici u Srbiji ravno, mislim, sve javne terete podnašaju sa ostalim podanicima i građanima. Ako je tako, onda, mislim, imaju pravo katolici moliti i zahtijevati, da se Visoka vlada

srpska i na njih, na njihove religiozno-moralne nužde i potreboće u nekomeu razmjerju obazre.

Ja sam međutim misionarima svojim u Srbiji naložio, da svaki put kad bi tako putovanje i pohodaenje svojih pravovjernih preduzeli, to isto Visokoj vladi srpskoj obznane, i to zato, da se od njih svaka sjena sumnje odvratiti, kô da ne bi samo i isključivo u interesu svoga svetoga svećeničkoga zvanja putovali.

Na posljetku mi je samo još nadodati opasku: Ja već od mnogo i mnogo godina molim i svjetujem Visokoj srpskoj vladi, da obzirom na katoličku crkvu i na srpske katolike gleda sa Svetom rimskom stolicom sklopiti ugovor, od prilike sličan i priličan ugovoru kog je knjaževina crnogorska sa Svetom rimskom Stolicom sklopila.

Ovo bi jednim hipom sve poteškoće riješilo, a ujedno Visokoj vladi na čast i poštenje pred cijelim svijetom služilo.

Ja ovu moju molbu i ovaj moj svjet i ovom prilikom ponavljam.

U ostalom sa osobitim štovanjem ostajem Preuzvišenosti Vašoj na službi

6. 1. 1892.

J. J. Strossmayer
biskup i vikar apost.

★

Dekretima od 22. i 23. siječnja odredio je Strossmayer, da »od vremena do vremena kapelan mitrovački ili koji od gg. kateheta u Šabac ode i tamo duhovnim potrebama šabačkih katolika zadovolji. U to ime imati će prethodno već mjeseca veljače na tri četiri dana koji od mitrovačkih svećenika u Šabac otići, te ondje katolike pregledati, s njima se upoznati i možda koje vjenčanje i krštenje obaviti, a dotični izvadak kat. misionaru u Biograd poslati, da ga on tamo u svojim maticama provede; iza Uskrsa opet morati će u Šabac otići, da tamošnje katolike ispovjedi i pričesti. Ostala pak služba i ostali izleti u Šabac nadavati će se kasnije sami od sebe; jer će i dotični svećenik razabirati, kada mu je tamo ići i jer će sami katolici u Šapcu znati, da im se je u duhovnim svojim potrebama na svećenika u Mitrovici obraćati... Za putni trošak dotičnoga šabačkoga misionara imati će se pobrinuti ili g. Luka Falić ili sami šabački katolici.« (Dekret Pavlu Mülleru, opatu, konsistorijalcu i župniku u Sremskoj Mitrovici).

Župniku u Zemunu Vilimu Korajcu naređuje Strossmayer: »Kako g. Falić posebnoga kapelana u Beogradu, ma da tamo 5000 katolika boravi, nema, i kako on o znatnom svom trošku u Smederevo, Milanovac i Kladovu putovati mora, to je onda posve pravedno, da ga katoličko svećenstvo iz Zemuna ex officio, dakle bez

izgleda na kakvu posebnu nagradu, za njegova izbjivanja u nutarnosti Srbije zamijeni...«

O tome izvješćuje L. Falića i kaže mu: »Vaše se je sada pobrinuti za čas i vrijeme, te za putnicu u Šabac; pače, ako je ikako moguće, za trošak u Šapcu, ili skloniti bolje katolike šabačke, da oni mitrovačkom kapelanu put plate i kod sebe ga u Šapcu o svom trošku izdrže. Po sebi se razumije, da dotični kapelan nema iščekivati nikakve posebne nagrade za svoj posao u Šapcu, nego mu taj posao imade biti dužnost...«

Falić je ovu Strossmayerovu uredbu saopćio i u privatnom razgovoru činovnicima u Beogradu, pa je obavijestio biskupa, da mu je referent u Ministarstvu prosvjete Đ. B. Nestorović glede Šapca rekao: »Eto, vidite, kako se nama iza leđa radi«.

To je Strossmayera uvrijedilo, pa on 5. veljače 1892. piše Nestoroviću:

Presvjetli Gospodine!

Moj svećenik g. Hvalić javlja mi, da ste Vi, kad Vam je on obznanio, da će možebit kapelan mitrovački po momu nalogu u Šabac preći, da ondašnje katolike pohodi, da njihovim religioznim nuždama zadovolji, odvratili: Eto vidite, gospodine, da se to za našima ledima radi.

Oprostite, presvjetli moj gospodine, da Vam kažem: nije običaj biskupu bosanskom i srijemskom i vikaru apostolskom za Srbiju, za ledima nikoga na svijetu raditi. Što taj biskup i vikar apostolski djeluje i radi, djeluje i radi pred očima svega svijeta; on što djeluje i radi, djeluje i radi po pravu i dužnosti svojoj. Biskup je bosanski i srijemski od više nego trideset godina u Srbiji vikar apostolski, to jest: njemu je vrhovna vlast u crkvi katoličkoj povjerila brigu za sve bez iznimke katolike u Srbiji, bili oni u Biogradu, bili u Kragujevcu, bili u Nišu, bili u Smederevu, bili u Šapcu i t. d. Ako sam dakle ja kao vikar apostolski naredio, da kadšto kapelan mitrovački pređe u Šabac i šabačkim katolicima u njihovim nuždama religioznim na ruci bude, to sam ja učinio po pravu i dužnosti svojoj; pak kô što mene samoga nitko ne može i ne smije iz Srbije isključiti, kad kano vikar apostolski dužnost svoju pastirsku vršim, tako po momu čvrstomu uvjerenju ne može se i ne smije se niti onaj isključiti, kog ja u ime svoje u Srbiju pošaljem, da pastirsku dužnost čini.

Ja sam upravo svećeniku biogradskom Hvaliću naložio, da to isto objavi Visokoj vladi srpskoj, da ne bi prigovora bilo, kô da sam nešto učinio i odredio, što ne bi vladi srpskoj predbježno obznanio. Mogu iskreno reći, da bi ja svako suprotstavljanje u tomu obziru od strane Visoke vlade srpske smatrao kano povrjedu međunarodnog berlinskog ugovora. Ja se nadam, da do toga neće doći,

a veliki razlozi ne samo religiozni, nego i ini zahtevaju da to ne bude.

Odtale se i opet vidi, kolika je ne samo za katoličku crkvu i za katolike, nego ujedno za Srbiju, za njezin dobar glas u svijetu, nužda, da se već jednom ugovor sa Svetom rimskom stolicom sklopi, koji bi odnošaj Visoke vlade srpske naprama crkvi katoličkoj, naprama katolicima koji u Srbiji obitavaju, konačno ustanovio i utanačio. Mogla je to učiniti Crnagora, može i Srbija. Ja ne velim da ugovor, koji bi se sa Srbijom sklopio, ima biti puka kopija ugovora crnogorskoga; samo mi se čini, da bi ne samo u interesu svete crkve katoličke nego i u interesu Srbije bilo, da se takav ugovor sklopi i jedno važno pitanje u Srbiji, kô i u Crnojgори riješi. Ja dašto, što se mene tiče, iz sve duše i iz svega srca išao bi u tom obziru Srbiji na ruku; ali što se samo sobom razumije, na temelju neoskvrnenih katoličkih načela.

Vaše Presvijetlosti

5. 2. 892.

pokorni sluga
Josip Juraj, biskup

Na to je pismo Nestorović odgovorio iz Beograda 18. aprila 1892. Pismo je pisano čitkom ćirilicom, a glasi:

Vaša Preuzvišenosti,

Vaše pismo od februara meseca imao sam čast primiti još odavna i koliko sama učtivost toliko i stvar o kojoj je reč u Vašem pismu, nalagala mi je da Vam odmah na isto pismo odgovorim.

Što to do sad nisam učinio, verujte mi, jedini je uzrok odsustvo gospodina Ministra, jer sam smatrao da radi održanja onog lepog mišljenja i poverenja, koje on ima u moj rad, treba da mu prikazem ovaj akt, što Vam u prilogu pod /'. šaljem.

Ja sam vrlo dobro shvatio smisao Vašeg poštovanog pisma, kao što sam razumeo i Vašu srdžbu. Ali, hvala Bogu, ja sam dobio dokaz koji će Vašu Preuzvišenost, nadam se, najeklatantnije uveriti da se ja nisam izražavao o Vašem radu onako, kako se to u Vašem pismu navodi.

Prilog, koji sam malo čas pomenuo jeste originalno pismo ovdašnjeg katoličkog sveštenika, g. Luke Falića.

Možda će Vas i iznenaditi postupak g. Lukin, što mi je od svoje ruke dao ovaku izjavu, ali kad bi Vaša Preuzvišenost znala s koliko je prijateljstva i s koliko predusretljivosti dočekivan g. Luka u srpskom ministarstvu prosvete i crkvenih poslova, onda svaki drugačiji postupak njegov bio bi za veliku osudu.

Nu i pokraj ove izjave, ja sam slobodan svojom čašću uveriti Vas, da nikad, ni pred kim, a najmanje pred rimokatoličkim svešte-

nicima, nisam izustio ni jednu reč, koja bi rdavo karakterisala Vaš rad odnosno katoličke veroispovesti u Srbiji.

Istina je, da mi je g. Falić jednom prilikom privatno saopštio, da je Vaša Preuzvišenost naredila mitrovačkom kapelanu da od vremena na vreme prelazi u Srbiju i molio da ministarstvo naredi tamošnjem okružnom načelniku da ovom svešteniku bude na ruci. Ali ja tada g. Luki nisam kazao i odgovorio onako nedelikatno kao što se u Vašem pismu navodi. Na protiv, ja sam mu kazao da njegovu saopštenje primam kao privatno, ali da bi se po toj stvari moglo što naređivati, potrebno je da u ministarstvu ima službeni akt Vaše Preuzvišenosti, jer protivan postupak ne bi odgovarao naredenjima čl. 190 zemaljskog Ustava i čl. 236 zakona o crkvenim vlastima u Srbiji.

Prema svemu što sam imao čast ovde izložiti, možete i sami misliti koliko mi je žao što ste mogli i za časak posumnjati, da u ministarstvu prosvete i crkvenih poslova Kraljevine Srbije ima i takog čoveka, koji može o Vašem radu verskom u Srbiji rdavo da se izrazi, i ako mu je vrlo dobro poznato s koliko je istinskog prijateljstva Vaša Preuzvišenost prihvatila mjsiju gg. Save Sretenovića i Nikole Krstića po delu zaključenja konkordata, a naročito kome je poznat Vaš, hvale dostojni, smer: da se katolička crkva u Srbiji stavi pod vlast biskupa, tada još turske, Bosne.

Za završetku ovoga pisma, ja sam slobodan da izrazim nadu da ovaj momentani nesporazum neće uticati na Vašu Preuzvišenost da promeni svoje prijateljsko raspoloženje naspram moje otadžbine, i srećan što ovom prilikom mogu da se preporučim Vašim toplim molitvama, rado se nazivam

Vaše Preuzvišenosti pokorni sluga

D. B. Nestorović
referent kr. Srp. Min. pr. i crk. p.

★

Pismo privito ovom Nestorovićeovom listu, pisao je sam L. Falić čitkom ali lošom ćirilicom, a glasi:

Gospodine!

Vi ste mi saopštili, kako je gospodin Biskup đakovački gospodin Štrossmayer, uputio na Vas pismo u kome izjavljuje: Da sam mu ja dostavijo — kako ste se Vi izrazili: »Eto gospodine — kako se to iza naših ledih radi!« kad sam Vam saopštio, da je g. Biskup naredio, da mitrovački kapelan odlazi u Šabac radi vršenja činodestva šabačkim katolicima.

Ja Vam ovim gospodine izjavljujem, da g. Biskup nije dobro shvatio smisao moga izveštaja, jer ja sam mu samo saopštio, da

ste Vi izjavili, da je on valjao o pomenutoj misiji mitrovačkog kapelana, službeno da izvesti kr. Srp. Ministarstvo prosvete i crkvenih dela, a ne da određuje sveštenike za Srbiju bez znanja istoga Ministarstva.

Primate gospodine izraz moga najodličnijega poštovanja.

Beograd dne 31 Januara 1892

L. Falić
katol. paroh

★

Ova Falićeva izjava tako je uvrijedila Strossmayera, da mu je 6. maja pisao oštro pismo, (pod br. 586 sačuvano u Arhivu dako-vačke biskupije), u kojem ga kori radi ovoga očitoga izmotavanja, a na račun biskupov. Upozoruje ga, da se ne bavi »njekom vrsti diplomacije«, nego neka se savjesno brine samo za svoju službu kao katolički dušobrižnik i vrši naloge biskupove.

Istoga dana pisao je Strossmayer i Đ. B. Nestoroviću ovo pismo:

Presvjetli Gospodine!

Žao mi je, da se je među nami njeko malo nesporazumljenje zbilo. Ja posve vjerujem da Vi one riječi, koje bi mene uvrijediti mogle, izustili niste. Hvala Vam pak na Vašem pismu i molim Vas, da s te strane stvar ostane bez zamjerke.

Dopustite, da Vam ovom zgodom i prilikom i opet rečem, koji je moj položaj i koja je moja dužnost u Biogradu, dok sam apostolskim vikarom, i koji je položaj i koja dužnost moga svećenika koji u Biogradu sveto zvanje svoje vrši.

Po svetom zvanju momu moja je pastirska dužnost skrbiti se za to, da se svakomu katoliku u Srbiji, prebivao on gdje mu drago, prilika pruži, darova sv. vjere dionikom postati, to jest: riječ božju čuti, sveto otajstvo pokore obaviti, svetu misu slušati, kruhom se nebeskim, to jest tijelom Isusovim okrijepiti. Ovo zvanje i ovu dužnost je meni Isus sam cijenom sv. Križa i sv. smrti svoje naložio i na dušu stavio. Ob ovom ja sam Isusu i Svetom Ocu Papi, koji mi je Vikarijat u Srbiji povjerio, odgovoran. Ovo zvanje, ovu dužnost preneo sam ja na moje svećenike u Srbiji, a u ovom slučaju, koji mi napose pred očima stoji, na svećenika u Biogradu. Svećenika dakle biogradskoga je ovo zvanje i ovu svetu dužnost vršiti ne samo u Biogradu, nego i svagdje ondje, gdje makar i samo dva, tri ili desetak katolika ima. Tomu se zvanju i toj dužnosti svećenik moj nikakvim načinom ugnuti ne smije. U vršenju toga zvanja i te svete dužnosti niko mu i pod nikakom izlikom na put stati ne može. Visoka vlada srpska jedino pravo i dužnost ima bditi

i providiti, da se pod izlikom slobode vjere i bogoštovlja kakva druga svrha ne krije. Ja se pak nadam i taku ubavijest svomu svećeniku dajem, da se niti sjena sumnje na njega baciti ne može, kô da bi osim vjeroispovijesti, bogoštovlja i skrbi za duše svojih vjernika, išta drugoga pred očima imati mogao.

Iskreno ispovijedam, da bi ja ograničenje pastira katoličkoga, da samo tada katolike pohoditi smije, kad ga oni pozovu; i da se njegovo pastirovanje samo svede na ovu ili onu granu bogoštovlja, držao ozledom slobode vjeroispovijesti i bogoštovlja katoličkoga.

U katoličkoj vjeri i u katoličkom bogoštovlju sve je jedno s drugim tako spojeno, da se nipošto razdijeliti ne može. Svuda po svijetu gdje je katoličkih misija, imaju misionari svojih prenosivih žrtvenika, koji se arae portatiles zovu; svuda im je slobodno svoje vjernike ma gdje bilo pohoditi i u sredini njihovoj ili pod vedrim nebom ili u pristojnoj sobi ili zgradi svetu riječ božju navješćivati, svete ispovijedi slušati, sv. tihu misu čitati i vjernike Tijelom božjim okrijepiti.

Ove sve funkcije, opetujem, ne mogu se jedna od druge u katoličkom bogoštovlju razlučiti; ovo sve bitnim načinom na slobodu sv. vjere, svetoga svećeničkoga zvanja i bogoštovlja spada. Ovomu se ma kakvim načinom opirati, znači samu slobodu vjere i svijesti ograničiti.

Možebit, da je u crkvi pravoslavnoj, koja samo svečanu liturgiju poznaje, drukčije; ali je posve drukčije u crkvi katoličkoj, koja osim javne i svečane službe božje poznaje i svakidanje male i tihе mise.

Kako rekoh, Visoka srpska vlada ima bditi i providiti, da se pod vjerom i bogoštovljem što drugo ne sakriva; i ako bi u tu svrhu Visoka vlada željela, da svećenik katolički svaki put, kad raspršene svoje katolike pohoditi i u sv. vjeri okrijepiti želi, to Vladi prijavi, ja ću drage volje taku naredbu na svećenika izdati. Ja sam već valjda 30 i više (zapravo 43!) godina i Biogradski apostolski vikar, i hvala Bogu niti se ja na Visoku vladu, niti se vlada na mene potužiti ne može. Ja se nadam, da će to ostati i do groba moga, ili da bolje rekнем sve dotle, dok ja povjerenjem Svete rimske stolice vikarom apostolskim u Srbiji uzbudem.

Dašto, da bi ja, koliko sam samo živ želio, da Visoka srpska vlada glede svojih katolika poput Crnegore sklopi konkordat. To ne samo interes crkve katoličke, nego ujedno i dobro shvaćen interes Srbije zahtijeva. Ja bi, koji evo već ne samo jednom, nego obima nogama u grobu stojim, to za osobitu pobjedu i slavu svoga djelovanja u Srbiji smatrao, i ukoliko bi samo mogao stvar tu podupirao. Moglo je to biti u Crnoj Gori, zašto ne bi moglo biti i u Srbiji? Hoće se u tu svrhu dašto mudrosti, razboritosti, umjerenosti tako, da se s jedne strane ni interesi državni, ni načela sveta s druge strane ne ozlede, nego jedni s drugima u sklad dovedu; što je moguće, samo ako nije i s jedne i s druge strane predrasuda.

Dašto, da se u toj važnoj stvari od strane Srbije hoće novčanih žrtava; ali po mom uvjerenju one u nikakom razmjerju ne stoje sa onim moralnim dobitcima koji bi odtale slijedili.

Srbija ima u Beču svoga poslanika, a Sv. Stolica ima svoga nuncija. Visoka bi vlada tim putem mogla zapodjenuti razgovore, a ja bi joj drage volje bio na ruci.

U ostalom sa štovanjem Vaš privrženik

6 Maja 1892

Josip Juraj, biskup.

★

Dugo se još dopisivalo i u poslu slobode katoličkih svećenika u Srbiji i što se tiče kapelana mitrovačkoga i što se tiče konkordata sa Sv. Stolicom. Strossmayer je svoje obećanje držao do svoje smrti (g. 1905.) i kod svih nadležtava nastojao da se odnosi katoličke crkve u Srbiji uredi. Zanimljivo je pratiti sav taj trud velikog idealiste i poštenjaka. Ali detaljno prikazivanje svega toga nije moguće u kratkom članku. Doći će valjda i takvi otadžbenici, koji će omogućiti Jugoslavenskoj Akademiji znanosti i umjetnosti da nastavi i završi Strossmayerove veličine vrijedno i savremenim prilikama prilagođeno djelo g. prof. F. Šišića, u kome će tek otkočiti sva veličina Strossmayerova.

